

Colecția *Teologie Bizantină*

2

Viața Sfântului Vasile cel Nou

Vămile văzduhului și vederea Înfricoșătoarei Judecăți

Traducere din limba greacă de LAURA ENACHE,
Studiu introductiv de PETRE GURAN
Note, bibliografie, indici și ediție de PR. DRAGOȘ BAHRIM

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Doxologia
Iași, 2020

Cuprins

Lista de abrevieri	7
<i>Moropoia: A se face nebun pentru Dumnezeu. O spiritualitate excentrică?</i> (PETRE GURAN)	9
Istoria textului și istoricitatea personajelor	14
Vămile văzduhului	18
<i>Omul cel tainic al inimii</i> (I Pt. 3, 4):	
sfințenia ca viață și ca text	32
Nebunia lui Dumnezeu, mai înțeleaptă decât	
înțelepciunea oamenilor (I Cor. 1, 25)	39
Preoția cerească	44
Identități mistice: „ucenicul pe care-l iubea Iisus”	56
Ortodoxie și erezii: o retorică a suspiciunii,	
un aranjament permanent	62

Viața Sfântului Vasile cel Nou

Viața și petrecerea și povestirea în parte a unor minuni ale celui între sfinți părintele nostru Vasile cel Nou, scrisă de ucenicul lui, Grigorie	79
Partea I	
Sosirea Sfântului Vasile în Constantinopol	
și petrecerea lui aici	79
Partea a II-a	
Viziunea lui Grigorie despre călătoria Teodorei	
prin vămile văzduhului	141

Partea a III-a	
Minunile și prorociile Sfântului Vasile	189
Partea a IV-a	
Grigorie vede Ierusalimul ceresc, pregătirea tronului lui Dumnezeu și învierea morților	221
Partea a V-a	
Grigorie vede așezarea Domnului pe Tron și Judecata de Apoi	273
Partea a VI-a	
Ultimele zile ale Sfântului Vasile, moartea și îngroparea sa	431
Bibliografie	461
Indici	479
Indice de nume proprii și derivate din acestea	481
Indici de referințe scripturistice	491

LISTA DE ABREVIERI

The Life of Saint Basil = D. Sullivan, A.-M. Talbot, St. McGrath, *The Life of Saint Basil the Younger. Critical Edition and Annotated Translation of the Moscow Version (Dumbarton Oaks Studies XLV)*, Washington D.C., 2014

VHM = *Viața în Hristos. Mărgăritare*, Iași, 2014 –

VHPF = *Viața în Hristos. Pagini de Filocalie*, Iași, 2012 –

*Moropoia: A se face nebun pentru Dumnezeu.
O spiritualitate excentrică?*

Studiu introductiv

Efortul de a conecta scrisul ortodox românesc la prototipul său bizantin s-a identificat ani buni cu lucrarea epocală a părintelui Dumitru Stăniloae de reconstituire în limba română a *Filocaliei*, prin noi traduceri după ediții savante ale vechilor texte filocalice. Apoi, în deceniile din urmă, un vast șantier de traduceri și studii înnoitoare se deschisese la Sibiu, acolo unde arhidiaconul Ioan I. Ică jr. traducea acele texte ale omileticii, liturgicii și spiritualității bizantine pe care el le vedea ca părți ale unui *Canon al Ortodoxiei*, dar și la București, prin noua traducere a unei variante comasate de paterice tardo-antice din secolele IV-VI sub titlul de *Patericul Mare, Apophtegme ale părinților pustiei, Colecția tematică*, lucrare datorată părintelui Constantin Coman. În anii din urmă s-a deschis un astfel de șantier și la Iași, abordând un nou fragment din spiritualitatea bizantină foarte puțin cunoscut publicului românesc din lipsă de traduceri modernizate. Este vorba fie de lucrări din foarte bogata literatură isihastă a secolului al XIV-lea, fie de adevărate perle ale antichității târzii și ale Bizanțului mijlociu, precum *Povestirile duhovnicești* ale lui Anastasie Sinaitul, *Catehezele Mari* și *Mici* ale Sfântului Teodor Studitul, *Omiliile* Avvei Macarie sau mari opere hagiografice tardo-antice, precum *Viața Sfântului Simeon Stâlpnicul (cel Nou) din*

Muntele Minunat împreună cu *Viața Fericitei Marta*, mama sa¹. Majoritatea acestor traduceri realizate de Laura Enache (Maica Parascheva) sunt însoțite de aparate critice, studii introductive și îngrijiri editoriale excelente datorate părintelui Dragoș Bahrim.

Ajungem astfel și la prezenta isprăvă editorială din seria de recuperări bizantine ale editurii Doxologia de la Iași, *Viața Cuviosului Vasile cel Nou*. Acest masiv text hagiografic face parte din acea literatură medievală, îmbibată de spiritualitate monastică, foarte răspândită la începuturile scrisului în limba română, care însă a dispărut din circulația intelectuală în secolul al XX-lea. *Viața Cuviosului Vasile cel Nou* se așează din punct de vedere al circulației și răspândirii textului alături de mari lucrări literare medievale, precum *Varlaam și Ioasaf*, *Alixândria*, *Esopia*, *Floarea darurilor*², sau literatura sapiențială, studiată de Alexandru Duțu³, dar și culegeri proto-filocalice și bineînțelese culegeri de hagiografie bizantină. După apogeul acestei literaturi, prin Școala Sfântului

¹ Între producțiile hagiografice importante ale Editurii Doxologia se mai pot citi și Sfântul Nicodim Aghioritul, *Noul Martirologhion* (2016), dosarul hagiografic al Sfântului Spiridon al Trimitundeii (2019), *Viața Sfântului Chiril Fileotul* (2020), *Viața Sfintei Sinclitichia* (2019), dar și impresionantul dosar de *Panegirice* al Sfântului Neofit Zăvorâtul din Cipru din *Scrieri*, vol. III (2016).

² Nicolae Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, București, 1974 (prima ediție 1929) și M. Gaster socotea că cel mai vechi manuscris românesc integral al acestei hagiografii era cel ce aparținea colecției lui Mihai Eminescu, datat de el 1692 (datarea aceasta a lui Gaster a fost corectată ulterior de N. Cartoian: 1742), în care se mai aflau și *Mântuirea păcătoșilor* a monahului Agapie Landos și *Minunile Maicii Domnului*. M. Gaster posedea și el două manuscrise românești, de la 1706 și 1805, publicând câteva extrase în *Chrestomație română. Texte tipărite și manuscrise (sec. XVI-XIX), dialectale și populare cu o introducere, gramatică și un glosar româno-francez*, București, 1891, vol. I, XCII, pp. 301-304.

³ Alexandru Duțu, *Les livres de sagesse dans la culture roumaine*, București, 1972.

Paisie Velicovschi, de la începutul secolului al XIX-lea, vechile *Cazanii*, cum le numea Eminescu, ne referim aici la manuscrisele sau tipăriturile care conţineau această literatură, au adormit pe rafturi, înlocuite în opţiunile de lectură ale cititorului român de canonul literar-filosofic occidental.

Marea majoritate a vechilor texte româneşti au rămas în manuscris sau în ediţii restrânse din epoca premodernă, revenind în atenţia cititorului contemporan abia prin ediţii ştiinţifice dedicate istoriei limbii şi literaturii. Este şi cazul *Vieţii Cuviosului Vasile cel Nou*, care a cunoscut două traduceri diferite ale textului grecesc în secolul al XVII-lea, pe care le-a restituit cercetarea filologică a Mariei Stanciu-Istrate⁴. Sub formă de parafrază rezumativă tradusă din slavona bisericească de redacţie rusă, *Viaţa Cuviosului Vasile cel Nou* şi-a găsit locul în integrala *Vieţilor Sfinţilor*, iniţiată de mitropolitul Veniamin Kostaki, tipărită la mănăstirea Neamţ (1807-1815) şi apoi retipărită de alt paisian celebru, mitropolitul Grigorie Dascălu, la Bucureşti (1835-1837). Forma prescurtată a *Vieţii Cuviosului Vasile cel Nou* din această ediţie este o traducere a textului ce figurează în colecţia de *Vieţi de sfinţi* (sau Minei de lectură privată, neprescurtat) alcătuită între 1684 şi 1705 de către Sfântul Dimitrie de Rostov. Acesta a alcătuit la rândul său rezumatul după textul integral din Marele Minei de lectură de la Moscova, din vremea mitropolitului Macarie al Moscovei (mijlocul secolului al XVI-lea), omiţând vedenia Judecăţii de apoi, după cum ne spune chiar el la sfârşitul textului său, care figurează în mineiul lunii martie în data de 26⁵. În timp ce

⁴ *Viaţa Sfântului Vasile cel Nou şi vămile văzduhului (Cele mai vechi cărţi populare în literatura română, IX)*, studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie şi glosar de Maria Stanciu-Istrate, Bucureşti, 2004.

⁵ Свт. Димитрий Ростовский, *Жития Святых, Книга третья, март, апрель, май*, Киево Печерская Лавра, 1764, Сканирование и создание электронного варианта: издательство «Аксион эстин», Sankt Petersburg, 2009, p. 142.

Viețile Sfinților traduc parafraza slavonă, un alt traducător din școala paisiană își dă silința să mai producă o traducere după o parafrază grecească. Acest traducător este monahul Rafail, ucenic al dascălului Ilarion, format la Academia domnească din București și integrat ulterior obștii paisiene de la Dragomirna și Secu-Neamț. Protosinghelul Rafail apare în diferite însemnări în volume traduse de dascălul Ilarion⁶. Această traducere a făcut obiectul unei editări recente fără pretenții științifice⁷. În cele din urmă, *Viața Cuviosului Vasile cel Nou* își găsește un loc, într-o formă mult abreviată, într-un ultim avatar al hagiografiei medievale, ediția în șapte volume a *Vieților Sfinților* de Alexandru Lascarov-Moldovanu⁸.

Textul hagiografic al Sfântului Vasile cel Nou are o importanță deosebită pentru studiile bizantine și pentru studiile de istorie a teologiei și spiritualității creștine⁹. Două aspecte ale

⁶ N.A. Ursu, „Școala de traducători români din obștea starețului Paisie, de la mănăstirile Dragomirna, Secu și Neamț”, în Virgil Cândea (ed.), *Românii în reînnoirea isihastă*, Editura Trinitas, Iași, 1997, pp. 61-68.

⁷ *Viața Sfântului Vasile cel Nou*, Râmnic, 1816 [Cuviosul Grigorie, *Viața Sfântului Vasile cel Nou, vămile văzduhului și Înfricoșata Judecată*, traducere de Protosinghel Rafail, ediție îngrijită de ierom. Porfirie Bercea, transliterare, note, culegere computerizată prof. Elisabeta Filioreanu, Editura Bunavestire, Bacău, 2006]. Descrierea ediției în I. Bianu, N. Hodoș, *Bibliografia românească veche (1508-1830)*, t. III, fasc. II (1814-1817), București, 1912, p. 162.

⁸ Al. Lascarov-Moldovanu, *Vieților Sfinților*, volumele I-VII, București, 1934-1941.

⁹ O analiză amplă și minuțioasă a vieților celor doi nebuni întru Hristos, Andrei Salos și Vasile cel Nou, la Paul Magdalino, „What we heard in the Lives of the saints we have seen with our own eyes’: the holy man as literary text in tenth-century Constantinople”, în J. Howard-Johnston and P.A. Hayward (eds.), *The Cult of Saints in Late Antiquity and the Middle Ages Essays on the Contribution of Peter Brown*, Oxford University Press, 1999, pp. 83-115; de asemenea Andrei Timotin, *Visions, prophéties et pouvoir à Byzance. Étude sur l’hagiographie méso-byzantine (IXe-XIe s.)* (*Dossiers Byzantins* 10), EHESS, Paris, 2010, pp. 304-343.

patrimoniului spiritual bizantin își găesc în *Viața Cuviosului Vasile cel Nou* o ilustrare majoră. Din punct de vedere hagiografic este unul din cele trei mari texte bizantine care ilustrează forma de spiritualitate denumită „nebunia întru Hristos”. Primul în ordine cronologică este cel al Sfântului Simeon cel Nebun¹⁰ (sec. VII), al doilea este cel al Sfântului Andrei Nebunul¹¹ (datarea textului în sec. X), iar al treilea este acesta, datând din a doua jumătate a secolului al X-lea. Din punct de vedere al studiului spiritualității bizantine, *Viața Cuviosului Vasile cel Nou* conține descrierea cea mai detaliată a judecății particulare sub forma vămilor demonice ale văzduhului. Având în vedere faptul că în forma cea mai abreviată a textului (familia 5 din clasificarea manuscriselor de către Christina Angelidi¹²) a circulat doar fragmentul despre vămile văzduhului, înțelegem că *Viața Cuviosului Vasile cel Nou* a contribuit la cimentarea unui dosar foarte important dar în același timp dificil al doctrinei despre viața de după moarte: starea sufletelor desprinse de trup. Mai important decât nivelul

¹⁰ Leontios de Neapolis, *Vita et miracula sancti Symeonis Sali* (în greacă Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἀββᾶ Συμεῶν τοῦ διὰ Χριστὸν ἐπονομασθέντος Σαλοῦ συγγραφεῖς ὑπὸ Λεοντίου τοῦ ὀσιωτάτου ἐπισκόπου Νεαπόλεως τῆς Κυπρίων νήσου), ediție critică de Lennart Rydén, *Das Leben des heiligen Narren Symeon von Leontios von Neapolis* (*Studia Graeca Upsaliensia* 4), Uppsala, 1963; A.-J. Festugière, L. Rydén (eds.), *Léontios de Neapolis, Vie de Syméon le Fou et Vie de Jean de Chypre* (*Bibliothèque archéologique et historique* 95), Geuthner, Paris, 1974; Derek Krueger, *Symeon the Holy Fool Leontius' Life and the late antique city: with English translation of the Life* (*Transformation of the classical heritage* 25), Berkeley, Los Angeles, London, 1996.

¹¹ În limba română, studiul despre textele vechi românești al Cătălinei Velculescu, *Nebuni întru Hristos, Viața sfântului Andrei Salos în vechi manuscrise și tipărituri românești*, Paideia, 2008; ediție științifică a textului grecesc în L. Rydén, *The Life of St. Andrew the Fool*, vol. 1, *Introduction, testimonies and Nachleben, indices*, vol. 2, *Text, translation and notes, appendices* (*Studia Byzantina Upsaliensia* 4, 1-2), Uppsala, 1995.

¹² Christina Angelidi, *Ὁ Βίος τοῦ ὀσίου Βασιλείου τοῦ Νέου*, Ioannina, 1980, pp. 43.

niște papuci mai buni primiți de pomană. Casele magnaților bizantini sunt palate cu o vastă zonă gospodărească. În contrast cu ucenicii sau închinătorii săi obișnuiți din păturile de jos ale Constantinopolului, este menționat și contactul cu proprietari bogați, membri ai administrației imperiale, și chiar cu palatul imperial. Vestea despre Vasile ajunge în anturajul imperial, iar augusta Elena Lekapene îl cheamă pentru convorbiri duhovnicești și îl invită să locuiască timp de o săptămână la palat, unde se întâlnește chiar și cu împăratul Roman I Lekapene, căruia îi dezvăluie cu asprime păcatele. După acest scurt episod în lumea mărimilor, Vasile se reîntoarce în lumea târgoveților mărunți, dar mai ales în călătorii spre lumea de dincolo în acompanierea ucenicului său Grigorie.

Cuviosul Vasile se distinge puternic de celelalte figuri spirituale din secolul al X-lea, tocmai prin lipsa de informație istorică confirmată din mai multe surse. Ceea ce rămâne însă surprinzător este succesul de public al textului.

Vămile văzduhului

În dezbateră despre autenticitatea și chiar caracterul normativ al vămile văzduhului, care continuă și azi, după cum vom vedea mai jos, *Viața Cuviosului Vasile cel Nou* este permanent invocată ca o piesă majoră a dosarului. Vămile văzduhului fac parte din ansamblul de credințe despre viața de după moarte, în mod particular privitor la destinul sufletului imediat după moarte și până la învierea cea de obște. Fragmentul acesta se numește în vocabularul teologiei istorice „mica eshatologie” sau „judecata particulară”. Este vorba de pronunțarea unei instanțe de judecată asupra sufletului despărțit de trup și prin urmare desemnarea unui loc sau forme de existență provizorie de până la Judecata de Apoi. Vorbim generic de o instanță de judecată,

pentru că aceasta poate fi identificată fie nemijlocit cu Iisus Hristos, căruia I s-a dat „toată judecata” (In 5, 22), fie cu vameșii spațiilor intermediare, care exercită vicarial această putere de judecată în virtutea legăturii care s-a realizat în timpul vieții între duhurile necurate și sufletul celui decedat. Altfel spus, duhurile întunecate și-ar fi achiziționat acele suflete și le reclamă acum ca pe o proprietate.

Cu mica eshatologie și mai ales elaborarea unei succesiuni de evenimente și a unei cronologii în acest interval, suntem puși structural în fața evidenței că și Răsăritul creștin a răspuns similar cu Occidentul problemei unui destin provizoriu al sufletului fără trup, chiar dacă nu a ales să-i dea numele occidental de purgatoriu. De altfel, în dezbaterea despre purgatoriu la Ferrara-Florența, mitropolitului Marcu al Efesului nu i-a fost foarte ușor să formuleze o doctrină răsăriteană a sufletului până la Judecata de obște care să se opună doctrinei occidentale a purgatorului. Purgatoriul presupune nevoia unei purificări a sufletului înainte de a putea primi milostivirea divină. Purgatoriul occidental s-a născut, după cum a arătat Jacques Le Goff²³, ca o instituție socială în două sensuri. Pe de o parte vorbim de conștientizarea corpurilor sociale intermediare între partea cea mai de sus a societății, aristocrație și cler, și cea mai de jos, condiția servilă sau țărănimea aservită, această nouă clasă intermediară arătându-se în populația orașelor. Pe de altă parte, pentru ca creștinismul să devină normă socială el trebuie să acopere majoritatea societății, adică cei nici foarte răi, nici foarte buni („non valde boni, non valde mali”), care deși nu s-au calificat prin performanță individuală, se califică totuși pentru un premiu post-mortem

²³ Jacques Le Goff, *La naissance du purgatoire*, Gallimard, Paris 1981 [Jacques Le Goff, *Nașterea Purgatorului*, trad. M. Carпов, Editura Meridiane, București, 1995].

datorită faptului că au acceptat, și prin aceasta, validat ordinea socială a creștinismului. Astfel, în locul schemei inacceptabile social a unei minorități salvate *versus* o majoritate damnată, s-a instalat imaginarul unei minorități rugătoare (*ekklesia* sfinților) care mijlocește pentru majoritate în schimbul recunoașterii rolului lor social.

Universul creștinismului răsăritean nu a trecut prin această transformare socială și, pe cale de consecință, nu a avut nevoie să formuleze conceptul de purgatoriu atât de limpede și aproape funcționalist. În mod notoriu, Bizanțul nu a cunoscut o renaștere a orașelor sale în perioada medio și tardo-bizantină comparabilă cu urbanizarea occidentală. Competiția economică a fost câștigată de orașele negustorești ale Italiei, iar în plan politic statalitatea imperială bizantină s-a fărâmițat într-o mulțime de state balcanice sau anatoliene. Clerul bizantin nu a atins în niciun moment poziția de putere pe care o obținuse papalitatea în Occident în secolul al XIII-lea. În privința cronologiei, teoretizarea purgatoriului aparține scolasticii, deci a înflorit conceptual în secolele XII-XIII, în timp ce tema vămilor văzduhului a apărut mult mai devreme și nu a făcut obiectul unei pronunțări dogmatice. De etapele apariției noțiunii de vamă sau vameș ceresc ne vom ocupa mai jos. Ceea ce putem constata deocamdată este că vămile văzduhului sunt un fenomen teologico-social mai discret în evul mediu bizantin decât impresia pe care a creat-o ecoul lui în modernitate și contemporaneitate. Evoluția textului în manuscrise și tipărituri în secolele XVII-XIX atestă intensificarea interesului pentru acest aspect.

Înainte de vămile văzduhului s-a conturat o altă credință asemănătoare, cea privitoare la călătoria sufletului după moarte, până în a treia zi pe pământ, prin locurile în care i s-a desfășurat viața, până la a noua zi prin iad, unde vede suferințele damnaților,

iar pâna la a patruzecia zi prin rai, culminând cu prezentarea în faţa dreptului Judecător pentru a primi o sentinţă provizorie până la Judecata de Apoi. Această credinţă s-a construit printr-o răsturnare a viziunii din fiziologia antică, a formării intrauterine a fătului²⁴. Credinţa în aceste etape ale sufletului după moarte a fost fixată şi în ritualul de pomenire a morţilor, care prevede o slujbă de înmormântare a treia zi, un parastas la nouă zile şi un parastas la patruzeci de zile, pentru ca rugăciunile celor vii să le ajute celor morţi. În continuare, pomenirea periodică a morţilor are scopul de a obţine o graţiare din partea dreptului Judecător sau cel puţin o atenuare a suferinţei. O serie de povestiri folosite sufletului (ψυχωφελές), începând cu mărturia pe care o aduce craniul unui preot păgân descoperit de avva Macarie (secolul al IV-lea) în pustie şi interogat asupra stării lor în lumea de dincolo²⁵, atestă că rugăciunile credincioşilor din lume au un efect benefic asupra damnaţilor.

Textele care ne înfăţişează vămile văzduhului spun că imediat după moarte sufletul trece printr-un proces de anamneză foarte detaliat sub forma unui interogatoriu condus de demoni specializaţi în diferite tentaţii sau patimi şi care îl confruntă pe decedat cu instrumentul unei arhive amănunţite şi incontestabile a tuturor crimelor, păcatelor, neregulilor sau abaterilor de la disciplina duhovnicească laică sau monahală. Caracterul

²⁴ Gilbert Dagron, „Troisième, neuvième et quarantième jour dans la tradition byzantine: temps chrétien et anthropologie”, în *Le temps chrétien de la fin de l'Antiquité au Moyen Âge, IIIe-XIIIe siècles, Colloques internationaux du CNRS 604, Paris 9-12 mars 1981*, Paris, 1984, pp. 419-430, reluat în *Idées byzantines*, t. I, ACHCByz, Paris, 2012, p. 193-202.

²⁵ *Apophthegmata sancti Macarii Aegyptii*, 38, PG 34, 257 D [*Patericul mare*, ed. pr. Constantin Coman, p. 250]: „în mijlocul focului, nu poate vedea nimeni faţa celuiilalt, deoarece spatele unuia este lipit de spatele altuia. Când însă te rogi pentru noi, vede puţin unul faţa celuiilalt.”

incontestabil al probelor vine din faptul că fapta se înfățișează pârâtului nu ca o acuzație exterioară, care poate fi respinsă, ci ca o dezvăluire interioară, în conștiință, a realității și consecințelor faptei. Chiar slujnica Teodora, în descrierea primei vame, evoca această ieșire la iveală completă a adevărului, în care ea se simte total descoperită nu numai în evidența faptei, ci și în intenționalitatea ei²⁶.

Acest interogatoriu se împarte într-un număr variabil de stațiuni, denumite pe grecește *τελώνια τοῦ ἀέρος*, iar în slavonă *воздушные мытарства*, adică birouri vamale instalate în văzduhul noetic, iar fiecare suflet trece mai ușor sau mai greu prin fiecare dintre ele în funcție de felul în care și-a trăit viața pe pământ, dar mai ales, în funcție de felul în care s-a pregătit pentru moarte, adică dacă a realizat taina spovedaniei și pocăinței. Interesul fragmentului cuprins în *Viața Cuviosului Vasile cel Nou* constă în faptul că prezintă varianta cea mai completă a unei viziuni a vămilor văzduhului prin prisma mărturiei pe care i-o dă sufletul decedatei Teodora, slujnică în casa în care își găsisese adăpost și Sfântul Vasile, tânărului ucenic Grigorie. Fragmentul vizionar privitor la vămile văzduhului a fost foarte repede detașat de textul hagiografic și a circulat separat, furnizând temeiul unei dezvoltări târzii pe care o regăsim și în literatura moralizatoare a părintelui Nicodim Măndiță (1889-1975)²⁷. Textul acesta integral arată un număr de douăzeci și una de vămi. Ulterior, când textul despre vămile văzduhului a fost copiat separat de restul vieții, numărul vămilor a fost fie redus, fie crescut. Notabile sunt adaosurile vămilor privitoare la fumat, la machiajul feminin și la simonie.

²⁶ *Vita Basilii iunioris*, II, 12, *infra*, p. 152: „Cele aduse după adevăr spre învinuirea mea le știam limpede, și mă rușinam, și mă cutremuram de spaimă”.

²⁷ Protos. Nicodim Măndiță, *Vămile văzduhului și mărturiile despre existența lor*, Editura Agapis, 2008.

Numărul vămilor are de fapt rolul de taxonomie a păcatelor, iar această taxonomie variază în funcție de statutul social al persoanei din care a plecat sufletul. Tocmai cazul slujinicei Teodora ne dă măsura în care vămile văzduhului constituie un imaginar social. Acele vămi, categorii de păcate, care nu îi erau accesibile din cauza condiției ei servile, cum ar fi cămătăria, plictiseala, mândria, magia, le trece Teodora fără să se oprească prin ele. Observație complementară, personalitatea formată în contextul social al individului îl acompaniază în lumea de dincolo. Pentru fiecare suflet în parte numărul vămilor se adaptează la ceea ce a fost viața sa și, pe cale de consecință, la un mediu social al redactorului și al cititorilor/ascultătorilor presupuși.

Întrebarea la care trebuie să răspundă istoricul este dacă poate data istoric apariția în literatură a vămilor văzduhului și descrie contextul social în care au apărut? Tendințele cercetării istorice sunt divergente. Pentru G. Bartelink²⁸, Eirini Aftentoulidou²⁹, ca și pentru o mare parte dintre teologii ortodocși contemporani tradiția este veche și bogată³⁰, pentru Dirk Krausmüller³¹, dimpotrivă, este târzie și inconsistentă. Depinde de fapt de ceea ce căutăm. Dacă ne interesează o descriere amănunțită a stațiilor

²⁸ G. Bartelink, „Τελώναι (Zöllner) als Dämonenbezeichnung”, *Sacris erudiri. Journal of Late Antique and Medieval Christianity*, 27, 1984, pp. 5-18.

²⁹ Eirini Afentoulidou, „Gesellschaftliche Vorstellungen in den byzantinischen Berichten von posthumen Zollstationen”, *Zeitschrift für Religions und Geistesgeschichte*, 67, 2015, pp. 17-42.

³⁰ A se vedea de exemplu, marele florilegiu editat cu binecuvântarea Părintelui Efreim Filotheitul, *The Departure of the Soul According to the Teaching of the Orthodox Church. A Patristic Anthology*, St. Anthony's Greek Orthodox Monastery, 2017, 1111 pagini.

³¹ Dirk Krausmüller, „How widespread was the belief in demonic tollgates in sixth to ninth-century Byzantium?”, *Byzantinische Zeitschrift*, 2019, 112(1), pp. 85-104.

Partea a II-a

Viziunea lui Grigorie despre călătoria Teodorei prin vămile văzduhului

1. În vremea aceea, a murit pururea pomenita, cinstita aceea Teodora, care i-a slujit sfântului cu sinceritate și cu evlavie, fiind *plină de zile*¹⁷⁹ și înaintată în vârstă¹⁸⁰. Ne-am mâhnit foarte de lipsa ei, toți cei ce eram legați cu legătura dragostei duhovni-cești de sfântul, pe de o parte din pricina odihnei și îngrijirii care-i veneau sfântului din slujirea ei, de care s-a lipsit, pe de altă parte, fiindcă și noi toți care veneam la el pururea cu fierbințeală pentru folos o aveam pe ea mijlocitoare neînfruntată la el, primindu-ne totdeauna pe noi, pe toți cu față veselă, cu un zâmbet bun și cu-vios și ne slobozea de acolo cu multă bunăvoință. Cu cuvinte blânde și bune ne îndemna pe toți să căutăm întotdeauna binele să-l cunoaștem, și să-l vânăm, și să nu ne lăsăm abătuți și răpiți fără rânduială de gândurile de la cel rău care cresc în noi. Căci era foarte blândă și compătimitoare femeia, slujind pe toți cu intenție curată și cu purtări neprefăcute, primindu-ne și încălzindu-ne ca pe proprii ei fii. Iar dacă vreodată se întâmpla cuiva ceva în-tristător dintre cele omenești care se petrec în viața aceasta din orice pricină, avea o astfel de stare, ca și cum ar fi pățimit ea însăși, și vărsa lacrimi și se tânguia. Din această pricină, ochii ei nu pu-teau fi văzuți fără lacrimi de compasiune.

2. Cum am aflat sfârșitul ei, fiind cuprins de o întristare ne-stăpânită, mi-a venit în minte, după durerea aceea, un gând de îndoială cu privire la ea. Oare ce răsplătiri a primit în veacul acela,

¹⁷⁹ Fc. 25, 8.

¹⁸⁰ Cf. Fc. 24, 1.

de-a dreapta sau de-a stânga¹⁸¹, și dacă a folosit ceva sau nu din slujirea ei curată pentru dreptul, pe care o săvârșea pentru el fără de prihană în fiecare zi? Și acestea măcinându-le în minte, m-am dus la cuviosul și, căzând la picioarele aceluia, cu lacrimi îl rugam pe el fierbinte să-mi vestească cele despre ea. Eram convins că știe cu adevărat toate, ca un adevărat slujitor al lui Hristos, cum primisem cercarea din diferite semne despre el. La început a refuzat cu totul să-mi arate ceva despre ea. Dar cum insistam și mai mult, rugându-mă și tulburându-l pe el despre aceasta, acela, nevoind să mă întristeze până în sfârșit, într-una din zile mi-a spus zâmbind cu veselă față: „Vrei cu adevărat să vezi ce stare a dobândit Teodora?” După ce i-am spus cu râvnă fierbinte: „Da, cinstite părinte, dar unde o voi mai vedea pe ea odată, acum că s-a mutat deja de la cele vremelnice la cele veșnice¹⁸²?”, Fericitul mi-a spus: „O vei vedea, fiule, în adevăr, cum ai cerut, și vei odihni cugetul tău tulburat, odată încredințat fiind de cele cu privire la ea.” Dar eu mă miram și mă gândeam, sau, mai bine zis, eram nedumerit cum oare o voi vedea (căci mult îmi doream să o văd, fiindcă și ea mă iubea pe mine foarte duhovnicește, văzându-l pe cuviosul câtă dragoste avea pentru mine, smeritul), de aceea, cum spuneam, mă tulbura foarte tare cugetul cu privire la ea și doream mult să fiu încredințat.

3. Așadar, în noaptea aceea, după rugăciunile obișnuite de pravilă, cum îmi era obiceiul, căzând pe patul meu pentru a dormi, văd o tânără venind la mine și zicându-mi: „Scoală-te, îți cere cuviosul părinte. Vino degrab, fiindcă trebuie să ajungi în locul în care petrece Teodora, dacă dorești să o vezi pe ea”. Iar eu, la auzul acestei vestiri, am sărit iute și mi se părea că am ajuns la casa unde locuia cuviosul și nu l-am găsit pe el. Când am întrebat

¹⁸¹ Cf. Mt. 25, 33; II Cor. 6, 7.

¹⁸² Cf. II Cor. 4, 18.

despre el, mi-au spus unii din cei ce se aflau acolo: „A plecat, zicând, să o vadă pe cea care mai înainte i-a fost slujitoare, Teodora”. Iar eu, descurajându-mă la acestea că nu l-am prins pe el ca și eu să merg împreună cu el și să o văd, cineva de acolo mi-a arătat calea, învățându-mă și semnele ei, prin care și ducându-mă, am ajuns acolo. Tot mergând, mi se părea că drumul acela duce la Sfânta Biserică a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu din Vlaherne. Cum mergeam eu bucurându-mă și grăbindu-mă ca să-l ajung pe el, m-am aflat dintr-odată la o trecătoare foarte strâmtă care ducea sus. Pe aceasta trecând-o cu multă frică și neliniște, m-am apropiat de o poartă care era încuiată cu multă siguranță și am privit printr-o crăpătură la cei dinlăuntru, poate văd pe cineva de acolo ca să-mi deschidă.

4. Casa era foarte frumoasă și slăvită; construcția și frumusețea ei nimeni dintre oameni nu poate să o povestească. Nici odată în toate zilele vieții mele, nu am mai văzut o asemenea frumusețe și o asemenea felurime a construcției, nici vreo casă din cele sfinte, nici vreun palat al împăraților. Și cum mă minunam eu văzând-o pe aceasta, văd înăuntru două femei foarte frumoase și foarte curvoase șezând pe treptele scării de acolo și vorbind una cu alta. Am strigat-o pe una din ele prin această crăpătură a porții. Auzind glasul meu, a venit la mine. Am zis către ea: „Doamnă soră, oare a cui este casa aceasta preafrumoasă?” Iar ea răspunzându-mi, mi-a zis: „Casa aceasta pe care o vezi, este a curviusului părintele nostru Vasile, care tocmai a fost pe aici pentru a-i vizita pe fiii lui”. Bucurându-mă foarte la o asemenea veste, zic către ea: „Și acum, doamna mea, curviusul părintele nostru este aici, sau iarăși a plecat și de aici?” Iar ea îmi zice: „Aici este. Ți-am spus că a venit aici ca să ne viziteze pe noi, fiii lui”. Am zis și eu iarăși către ea rugător: „Mă rog ție, doamna mea, deschide-mi și mie ca, intrând, să-l văd și eu și să mă închin lui, fiindcă și eu

sunt fiul lui și pentru el am venit aici, chiar dacă sunt nevrednic.” Iar ea zice către mine: „Prin urmare, și tu ești al lui?” Iar eu i-am zis: „Da, doamna mea, robul lui sunt”. Zice și ea: „Niciodată nu ai venit aici și cum spui că ești cunoscut al lui? Cum îți voi deschide ție porțile unuia care ești necunoscut aici? Pleacă de aici, căci fără porunca și voia doamnei Teodora nimeni nu intră aici. Pentru aceea nici eu nu pot să-ți deschid fără porunca ei”. Auzind acestea, am prins încă și mai mult curaj și am bătut în ușă tare și strigând cu îndrăznire să-mi deschidă. Teodora, auzind dinlăuntru toată tulburarea, s-a apropiat de poartă ca printr-o crăpătură să privească și să vadă pe cel ce făcea tulburarea. Dar a zis către ea femeia de care am vorbit pe care o rugasem să-mi deschidă: „Un străin, apropiindu-se de poartă, îmi face tulburare să-i deschid”. Cum a auzit acestea de la ea, cinstita cu adevărat și fericita Teodora, văzându-mă și recunoscându-mă, a zis către ea: „Deschide, deschide degrabă. Căci acesta este iubitul meu domn Grigorie”.

5. După ce mi-a deschis porțile, am intrat degrabă înlăuntru. Iar doamna Teodora m-a întâmpinat plină de negrăită bucurie și m-a îmbrățișat și m-a sărutat sincer și, bucuroasă, mi-a vorbit cu dragoste: „Cine este oare cel care te-a adus aici, preadulcele meu fiu Grigorie, din lumea aceea deșartă la ziua aceasta neînserată? Nu cumva ai murit că ai venit aici, eliberat din lumea aceea a grijilor deșarte și ai ajuns la fericita aceasta petrecere?” Pe când mă minunam eu de toate acestea și ignorând complet cele spuse de ea, cam ce ar însemna (căci mie nu mi se părea că eram acolo printr-o răpire și vedeam cele petrecute într-un mod inteligibil, ci mi se părea că vedeam acestea în realitate cu ochii cei simțitori), zic către ea: „Doamna mea, amma, eu încă nu am murit, ci, prin rugăciunea și cu ajutorul cuviosului părintelui nostru, sunt încă în viață. Dar pentru tine am venit aici, ca să văd

cinstita ta față și să aflu în care lot și loc ai ajuns. Căci foarte mult doream, din ziua în care ne-ai părăsit pe noi, să aflu despre acest lucru. Îți cer, așadar, să-mi povestești toate adevărat de-a fir a păr. Spune-mi, doamna mea, cum ai scăpat de sila morții, cum ai trecut de toate duhurile răutății care sunt în văzduh¹⁸³, cum ai scăpat de răutatea uneltirii lor, și cum ești acum, și cu cine petreci? Știu câte ceva din dumnezeiasca Scriptură despre duhurile răutății¹⁸⁴, căci și eu însumi va să-mi sfârșesc viața după puțin.

6. Iar ea, răspunzându-mi, mi-a zis: „O, fiul meu iubit, kyr Grigorie, despre ce, vai, m-ai întrebat și mi-ai amintit? Căci ce am să-ți spun despre acestea? Amețește sufletul meu, iar mintea numai la amintirea aceloră este foarte înspăimântată și foarte îndurerată, și rămâne ca moartă, fără grai, și se teme și măcar puțin să și le amintească și să le zugrăvească în mintea mea, ca nu cumva iarăși să cad în acelea. Dar fiindcă pe cel ce a murit și a ajuns în *pământul celor vii*¹⁸⁵, nimic dintre acestea nu îl mai poate vătăma, spun și voi spune acestea după putere, cât îmi va îngădui să povestesc firea acestora. Căci după faptele mele și toate lucrările mele, au venit asupra mea aceste lucruri cumplite și crâncene, dar cu ajutorul și sprijinul cuviosului părintelui nostru Vasilie, cele grele mi s-au făcut ușoare, cele dificile, lesnicioase și cele strâmbe, drepte¹⁸⁶. Și ca să zic pe scurt, sub vegherea lui, cele întâmplătoare, toate grele, au sfârșit în bine și, ca să scurtez totul, voi spune că ceea ce trăiesc acum, trăiesc prin acela¹⁸⁷ și toate cele de care am fost învrednicită, toate sunt ale aceluia. Și har fie Sfântului Dumnezeu, Cel ce ne-a miluit pe noi și Care ne-a dat nouă un cald

¹⁸³ Cf. Ef. 6, 12.

¹⁸⁴ Cf. Ef. 6, 12.

¹⁸⁵ Ps. 114, 9.

¹⁸⁶ Is. 40, 4.

¹⁸⁷ Cf. Gal. 2, 20

ocrotitor și ajutor în felurite înconjurări. Căci atunci când eram pe punctul de a muri și am ajuns la despărțirea jalnicului și mult-împătimitului meu trup, cum îți voi mărturisi, fiule, durerea morții, ce nevoie este atunci, ce silă, ce usturime din nesfârșita durere și amărăciune a strâmtorării, până ce iese sufletul din trup? Atât de mare durere apasă pe cel ce moare, ca și cum cineva, dezbrăcându-l, ar pune întreg trupul lui pe cărbuni de foc întinși în mulțime mare pe pământ, și treptat este rănit de usturimea focului, și îndură primejdia cu amar, și, astfel topit, își slobozește, și își dă sufletul. Așa este, o, fiule, de amară moartea și mai cu seamă a celor păcătoși asemenea mie, iar cum este pentru drepti nu știu. Căci eu, nenorocita și ticăloasa, m-am făcut atelier păcatelor. Când sufletul a ieșit, am văzut limpede mulțime de etiopieni în jurul patului meu îngrămădindu-se, tulburându-se, cerând socoteală pentru vicleșuguri, pentru nelegiuirile deșertăciunii, urlând precum câinii și lupii, sălbăticiți ca o mare amară, aducând și mărturii mincinoase, batjocorind, spumegând, strigând, chelălăind, guițând precum porcii, cercetând faptele mele, ținând în mâini zapisuri, strâmbându-și batjocoritor fețele lor negre și întunecate, a căror și numai vedere mi se părea numai ea singură îngrozitoare și mai amarnică decât însăși *gheena focului*¹⁸⁸. Pentru că este mai bine ca cineva viu să cadă în *gheena focului*¹⁸⁹ decât să audă și să vadă asemenea lucruri.

7. Pe când mă dezgustam de asemenea cumplite vederi, nu mi-a fost de ajuns durerea nesuferită a morții și amărăciunea, dar am mai avut pe lângă aceasta și o altă asemenea nenorocire. Ce s-a întâmplat? În timp ce-mi întorceam privirea înapoi și încolo de la spurcatele și blestematele vederi acelea și îmi îndreptam ochiul inteligibil al sufletului în altă parte (căci nu puteam

¹⁸⁸ Mt. 5, 22.

¹⁸⁹ Mt. 18, 9.

suferi deloc să văd sau să aud pălăvrăgelile spurcaților acelora), văd dintr-odată doi tineri *împodobiți cu frumusețea*¹⁹⁰ venind atunci spre mine, capetele lor strălucind de păr de aur, *albi precum zăpada*¹⁹¹, foarte plăcuți la vedere, încinși cu *veșminte fulgerătoare*¹⁹², venind în partea dreaptă a patului în care zăceam. Au stat lângă mine grăind în taină unii cu alții. Zice, așadar, unul dintre ei negrilor și întunecaților acelora, cu glas aspru: „O, nelegiuitorilor, întunecaților și blestemaților, dușmanilor și îneguraților, pentru care pricină aveți năravul, o, prearăilor, să dați năvală și să alergați înaintea tuturor oamenilor care se mută din viața cea deșartă, ca să-i tulburați și să-i spăimântați cu borboroserile voastre, și răcnind, și lărmuind cumplit? Ciumelor, sălbaticilor, nerușinaților, neburilor, nesătuilor, urătorilor de oameni, nu fiți așa de bucuroși! Căci aici nu este nimic pentru voi, nu vă este vouă parte sau moștenire, decât numai că ați alergat aici împreună degeaba și iarăși veți pleca fără nici o ispravă și cu mâinile goale”. Acestea și altele asemenea le-a grăit cu grai de miere curgător cu adevărat tânărul acela luminos și dumnezeiesc. Iar ceilalți căutau să afle dacă am făcut ceva din tinerețea mea sau cu fapta sau cu cuvântul și le aduceau pe toate la mijloc. Și își ridicau glasurile cu adevărat ca niște nebuni, și scăpătați, și scoși din minți. „Nimic nu avem”, zicând, „cum ne spuneai nouă, și aceste păcate cine le-a făcut din tinerețe?”

8. Pe când ei flecăreau acestea și altele asemenea, eu așteptam moartea. A venit deodată și aceea și era înfățișarea ei când *ca un leu care răcnește*¹⁹³, când ca un tânăr barbar încruntat încins cu sabie și purtând în mâini tot felul de cuțite, seceri, ferăstraie,

¹⁹⁰ Ps. 44, 3.

¹⁹¹ Mt. 28, 3.

¹⁹² Lc. 24, 4.

¹⁹³ Ps. 21, 13; I Pt. 5, 8.

unelte de tăiat piatra, cazmale, barde, securi, și topoare, și multe alte înfricoșătoare instrumente de pedeapsă și de tortură prin care uneltește și meșteșugește diferitele chipuri ale unei singure morți la toți oamenii. Pe aceasta văzând-o, smeritul și nenorocitul meu suflet a fost cuprins de cutremur și de frică nestăpănită. Îi spun ei acei tineri frumoși: „Ce stai? Dezleagă legăturile, și poartă-te cu ea cu măsură¹⁹⁴ căci nu are mare povară de păcate”. Apropiindu-se și folosindu-se de un cuțit mic de tăiat piatra, a tăiat legăturile picioarelor, ale mâinilor, trăgându-mi și dezarticulându-mi toate încheieturile și cele douăzeci de degete și unghii. Dintr-odată au înțepenit mâinile și picioarele și nu mai aveam, fiule, nici o simțire în mâini, nici în picioare, nici nu mai puteam câtuși de puțin să mișc vreo parte a lor din pricina durerii aceleia amarnice. Și după aceea, apropiindu-se cu o bardă, mi-a tăiat gâtul și nu mai puteam să-mi mișc capul. Căci era străin de mine. Apoi, amestecându-mi ceva într-un pahar (ce era nu știu), mi l-a dat să beau. Și cât de amar era acesta, Dumnezeu îmi este martor, nu pot spune, încât după ce m-a silit să-l beau, sufletul de la sine, prin cea mai înfricoșată silnicie, s-a despărțit de trup.

9. Iar tinerii aceia frumoși, după ce sufletul a ieșit năvalnic din trupul meu văzut, l-au primit sub acoperământul mantiilor lor. În inima omului zac toate cele ale sufletului, în minte, duhul. De cum m-au primit pe mine aceia, am văzut cortul meu acolo cum zăcea fără suflare, mort, nemișcat și nelucrător și, spăimântându-mă, mă minunam, ca și cum cineva, dezbrăcându-și tunica, stă acolo privind-o. Și mirându-mă, ziceam: „Vai, vai, de unde să fi știut eu sigur că astfel sunt iconomisite asemenea cumplite lucruri în omul cel jalnic și smerit?” Și cum spuneam acestea în sinea mea, mă uit și văd și iată, i-au înconjurat, ca un roi de albine, pe dumnezeieștii tineri care mă țineau, întunecații și

¹⁹⁴ Cf. I Cor. 7, 21.

sălbaticii aceia etiopieni, zicând cu strigare: „Avem mari și înfricoșate foarte păcate ale acesteia, prin urmare trebuie să se apere mult cu privire la ele”. Și au cercetat dumnezeieștii aceia tineri lucrarea faptelor mele, dacă ar putea cumva afla vreo faptă bună și, cu harul lui Hristos, au găsit destule pe care, alegându-le, le-au adus în schimb și prin ele ei se îndreptăteau pentru fiecare dintre păcatele mele de care demonii mă învinuiau și pe care le aduceau ca să ia drepturi asupra mea. Adică cercetau acele fapte și anume, dacă vreodată am dat unui frate flămând o bucată de pâine¹⁹⁵, dacă am dat de băut cuiva care era însetat vreun pahar cu vin sau cu apă rece, dacă m-am dus să vizitez un frate sau m-am dus la cineva în temniță și în lanțuri, dacă mi-am înaripat pașii duhovnicește să mă duc la Biserica lui Dumnezeu ca să mă rog, dacă am pus untdelemn în candelă spre luminarea curatelor și sfințitor icoane ale sfinților, dacă am făcut pace între oameni care se certau, dacă m-am sculat noaptea din patul meu la rugăciune și am făcut metanii, dacă am vărsat lacrimi înaintea Domnului Dumnezeu stând la rugăciune, dacă am fost ocărâtă și am răbdat, dacă am spălat picioarele fratelui¹⁹⁶, îmbrățișând smerenia care înalță, după cuvântul Domnului, dacă prin cuvinte bune am sprijinit spre bine pe cineva care era fără sprijin, dacă am mângâiat printr-un cuvânt blând pe cel împruținat la suflet. Dacă am întors pe cineva din păcat, dacă am suspinat pentru răul străin și nenorocirea vieții și în vreo împrejurare nenorocită și m-am întristat împreună cu cineva întristat și dacă l-am îndemnat cu privire la răbdare și mulțumire. Dacă am lucrat împreună cu cineva în vreo lucrare duhovnicească și mântuitoare, dacă m-am închinat Domnului Dumnezeu fără împrăștierea ochiului sufletului, rău pătimind prin postiri și dormit pe jos, dacă mi-am muncit trupul ca

¹⁹⁵ Cf. Mt. 25, 35 ș.u.

¹⁹⁶ Cf. In 13, 14.

să-l supun și să-i potolesc săltările, dacă postind, mi-am întors fața cu mintea de la toată vederea deșartă și mi-am închis gura de la orice grăire în deșert, și de la tot cuvântul nerușinat, și de la cuvintele de rușine, de la clevetire, și bârfă, și minciuni, cuvinte murdare și jurăminte, dacă am făcut vreo faptă bună și dreaptă, pe când eram în lumea aceea. Alegând aceste fapte ei le cântăreau cu păcatele greșite odinioară de mine și pe fiecare îl răscumpărau. Pe când se ocupau cu acestea, etiopienii aceia și demoni întunecați se răzvrăteau împotriva mea, repezindu-se asupra îngerilor luminoși ai lui Dumnezeu, încercând să mă smulgă din sfintele lor brațe fără de prihană și să mă coboare în fundul iadului¹⁹⁷.

10. Între timp, cât săvârșeau ei acestea, am luat aminte și, iată, a venit domnul meu și marele slujitor al lui Dumnezeu, Vasile, și zice către frumoșii aceia tineri cu bun chip care se luptau pentru mine: „Domnii mei, acest suflet îmi este dat mie, fiindcă mie mi-a slujit, odihnind bătrânețile mele. Prin urmare, m-am rugat Domnului pentru ea și mi-a dăruit-o mie bunătatea Lui”. Scoțând din sânul lui o pungă roșie plină cu aur curat, a dat celor doi tineri și zice către ei: „Primiți acestea și prin ele răscumpărați-o pe ea când veți trece prin vămile care sunt în văzduhuri. Căci eu, cu harul lui Hristos, sunt foarte bogat în suflet. Acestea adunându-le cu trude și sudori, i le dau ei, pentru ca prin ele să o elibereți din datoriile ei viitoare de la duhurile răutății”¹⁹⁸. Și acestea zicându-le, dând darul a plecat. Așadar, negrii aceia și întunecații demoni, văzând faptul, s-au uimit și, posomorându-se, au rămas mai mult de un ceas fără grai și muți, și, neizbutind în nădejdiile lor și tulburându-se, cu strigăte și schelălăieli, au plecat.

11. După ce au plecat și au dispărut din ochii noștri, iată iarăși a venit domnul meu Vasile, aducându-ne ulcioare fără număr

¹⁹⁷ Cf. Pilde 14, 12.

¹⁹⁸ Cf. Ef. 6, 12.

pline cu untdelemn curat. Iar tinerii cuvioși și *împodobiiți cu frumusețea*¹⁹⁹, îl însoțeau purtându-le pe ele. Le poruncește lor cuviosul și deschid ulcioarele și au vărsat untdelemnul sau, mai bine zis, untdelemnul din fiecare ulcior pe capul meu și m-am făcut plină de untdelemn, de milostenie și de bună mireasmă duhovnicească și s-a curățit fața mea foarte și mă vedeam pe mine strălucitoare, și luminoasă foarte, și plină de bucurie dumnezeiască. A zis, așadar, alesul Domnului și părintele nostru Vasile către tinerii aceia frumoși care mă duceau astfel: „Domnii mei și împreună robi cu mine, după ce veți săvârși toate cele ce se cuvin cu sufletul acesta să o duceți la dumnezeiasca mea odihnă pregătită mie de Domnul și acolo să o așezați”. Și acestea spunându-le, a plecat dinaintea noastră. Luându-mă tinerii aceia frumoși și ridicându-se ușor de la pământ sfintele lor picioare de foc, ca norii ușori sau corabia pe mare împinsă de vânt, așa și aceia s-au ridicat sus pe calea cea de la răsărit și, ținându-mă pe mine în văzduh, așa ușor s-au dus.

12. Pe când urcam noi înainte, am întâlnit cea dintâi vamă arătată nouă în drumul nostru către cer care se spunea că este a clevetirii. Era acolo adunare mare și rea de etiopieni și căpetenia lor ședea în față în mijlocul a multă răutate și nebunie. Și îndată ajungând acolo, ne-am oprit. Și martor îmi este dreptatea atotvăzătoare, o, fiule Grigorie, dacă vreodată, ca om, în viața aceea deșartă, am clevetit sau, îndrăznind, am insultat pe cineva în față, mi-au adus înainte atotrăii aceia și persoana, și anul, și ziua, și ceasul, în care am grăit acestea către cineva în față sau în sinea mea, și chiar cuvintele pe care le-am rostit. Adeseori mărturiseau și minciuni împotriva mea, prin cuvinte născocite de ei în chip mincinos, ca și cum ar fi dintr-o *bănuială vicleană*²⁰⁰, pe care nu

¹⁹⁹ Ps. 44, 2.

²⁰⁰ Înț. Sir. 3, 24.

știam deloc să fi fost spuse de mine. Cele aduse după adevăr, spre învinuirea mea, le știam limpede, și mă rușinam, și mă cutremuram de spaimă, cuvinte spuse adeseori din dragoste duhovnicească, cu scopul de a-l îndrepta pe fratele care greșise, poate, sau din simplitate, din compătimire, necunoscând că și acestea sunt judecăți. Pe toate le-au adus la mijloc spre osândirea mea, nu numai pe cele rostite în chip pătimăș, din mânie, ci și cele rostite din simplitate. Pentru acestea toate, se luptau aprig cu sfinții și frumoșii tineri aceia să ceară socoteală. După ce aceștia mi-au luat apărarea cu privire la acuzațiile mincinoase împotriva mea, am fost sloboziți din amănunțita cercetare. Căci ca *o pânză de păianjen*²⁰¹ s-au deșirat cele spuse de ei în chip mincinos. Neavând cu nimic a ne apăra pentru cele spuse de ei în adevăr și care mă învinuiau pe mine ticăloasa pe drept, scoțându-mă tinerii cei luminoși care mă duceau, au dat dindestul din darul dat mie de domnul și părintele meu Sfânt Vasile. Și astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, am trecut de aceștia îndată și ne-am făcut călătoria spre cele de mai sus.

13. Apoi ajungem la altă vamă care spuneau că este a pogrării sau a vorbirii de rău. Și acolo iarăși, făcând ei asemenea cu cele de la vama dinainte și apărându-mă cu faptele bune și din dumnezeieștile daruri ale cuviosului nostru părinte Vasile, am trecut nevătămată și de aceștia. Pe când noi ne suiam, cei ce mă duceau vorbeau între ei, zicând: „Cu adevărat mult bine i-a făcut smeritului acestuia suflet robul Domnului, marele Vasile, fiindcă silă mare am fi răbdat, trecând prin începătoriile și puterile cele din văzduh²⁰²”.

14. Pe când aceia spuneau acestea, ajungem la altă vamă care spuneau că este a pizmei. Cu harul Domnului nostru Iisus Hristos,

²⁰¹ Is. 59, 5.

²⁰² Cf. Ef. 2, 2 și 6, 12.

Partea a V-a

Grigorie vede așezarea Domnului pe Tron și Judecata de Apoi

1. Pe când stăteau aceștia cu fețele la pământ, Domnul, coborând ușor din norul acela luminos, a șezut pe dumnezeiescul Lui *tron al slavei*⁶¹⁹, arătând o înfricoșată privesc, și mânia cea sfântă a dreptății Lui era cu El, fierbinte și aprinsă întru puterea Lui. Și s-au ridicat toți *fiii oamenilor*⁶²⁰ de la pământ, din plecăriuna lor și, văzându-L pe El odihnindu-Se pe *tronul slavei Lui*⁶²¹, au fost cuprinși de frică și agonie. Căci tremura cerul ca o piele de pergament⁶²² scuturată de un vânt puternic, și pământul se cutremura și fremăta ca frunza unui copac bătută de vânt. Și toți îngerii lui Dumnezeu strigau cu mare glas înaintea tuturor *filor oamenilor*⁶²³, după ce Domnul a binevoit și i-a îndemnat printr-un semn dumnezeiesc să-i mustre la vedere și foarte să-i rușineze pe toți ereticii, și pe necredincioși, și pe spurcații iudei, pe ismaeliteni, pe agareni și pe toți cei care nu au primit Sfânta Lui Evanghelie și propovăduirea mântuitoare a sfinților Apostoli și a ucenicilor Lui, astfel zicând: „Tu ești Hristos, *Fiul lui Dumnezeu celui Viu*⁶²⁴, pe Care nelegiuții iudei L-au răstignit în locul Căpățânii⁶²⁵. Tu ești Cuvântul lui Dumnezeu cel Preaînalt, pe Care

⁶¹⁹ Mt. 19, 28; 25, 31.

⁶²⁰ Ps. 32, 13.

⁶²¹ Mt. 19, 28; 25, 31.

⁶²² Cf. Ps. 103, 2.

⁶²³ Ps. 32, 13; 88, 47.

⁶²⁴ Mt. 16, 16.

⁶²⁵ Cf. Mt. 27, 33.

Tatăl mai înainte de veci fără de început, fără de schimbare, fără de pătimire, fără micșorare și în chip de negrăit L-a născut. Iar la *sfârșitul vremurilor*⁶²⁶, prin părinteasca bunăvoințe și cu împreună-lucrarea Preasfântului Duh, trup luând din Preasfânta Pururea Fecioara Maria, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, fără de sămânță, nepătimaș și fără de schimbare, a venit în lume, Cel cunoscut în două firi, și lucrări, și voințe, dar într-un singur ipostas, rămânând Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, Cel ce a săvârșit pe pământ *semne și minuni*⁶²⁷ în chip cuvenit lui Dumnezeu și Care a propovăduit *Împărăția Tatălui*⁶²⁸. Tu ești Dumnezeul nostru împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, Tu ești Domnul Iisus Hristos, Tu ești Unul Cuvântul lui Dumnezeu cel enipostaziat, Cel ce Te-ai întrupat *fără voință bărbătească și fără poftă trupească*⁶²⁹. Tu ești Dumnezeul nostru și afară de Tine alt Dumnezeu nu știm⁶³⁰. Acestea spunându-le sfinții îngeri, au tăcut toți și s-au oprit într-o stare liniștită și cu bună rânduială.

2. Dar auzind acestea nelegiuții și rău credincioșii conducători ai iudeilor, Anna și Caiafa⁶³¹, și întreg poporul lor și toată adunarea lor s-au înfricoșat, s-au înspăimântat și s-au topit ca *ceara de la fața focului*⁶³², fiind în *frică și cutremur*⁶³³ neasemuit. Împreună cu aceștia s-a cutremurat și cel cu numele nebuniei⁶³⁴, blestematul

⁶²⁶ I Pt. 1, 20.

⁶²⁷ Deut. 34, 11; Rom. 15, 19.

⁶²⁸ Mt. 26, 29.

⁶²⁹ In 1, 13.

⁶³⁰ Cf. Iudit 8, 20.

⁶³¹ Cf. In 18, 13.

⁶³² Is. 64, 2.

⁶³³ I Cor. 2, 3.

⁶³⁴ Vezi spre exemplu Sfântul Grigorie de Nazianz, *In laudem Basilii Magni* (or. 43), 30, PG 36, 537A.

și nelegiuitul Arie⁶³⁵ și cu el și spurcatul Mohamet și toți laolaltă cu ei, urâții și blestemații eretici cu toată adunarea lor⁶³⁶, și ca morți fiind de la frica aceea, au devenit fără grai și reduși la tăcere. Și atunci îndată Domnul a privit la fața cerului și acesta, de frica Aceluia, a fugit de la fața Domnului și *loc nu s-a aflat întru el*⁶³⁷.

3. Și am rămas noi pe straja aceea pe care ședeam, fiindcă toate cele de sub noi au fugit și numai aceea a rămas neclintită în văzduh. Cetatea aceea minunată a rămas tare pe locul în care a fost zidită, fiindcă Duhul Domnului era peste ea și puterea Celui Preaînalt o ținea. Și îndată a privit Domnul în mânia Lui pe toată fața pământului, și l-a văzut pe el, și i-a cercetat pe toți cei ce erau pe el, și era pământul întinat foarte tare de la mulțimea păcatelor fiilor oamenilor⁶³⁸. Cercetând în ce fapte de rușine și nelegiuite l-au întinat pe el oamenii cei din veac – cei ce au slujit idolilor, și vrăjitorilor, și fermecătoriilor, și cei ce s-au ocupat și s-au spurcat cu amestecuri de sânge, cei ce s-au spurcat cu sodomia, cei ce s-au amestecat și întinat în chip jalnic și nenorocit cu stricarea copiilor, tăvălindu-se în celelalte fapte rele nelegiuite, și astfel spurcând și micșorând pământul – l-a văzut Domnul în mânia Lui fiind astfel și acesta a fugit de la fața Lui și *loc nu s-a aflat întru el*⁶³⁹.

4. Și iată, ședeau toți neclintiți în văzduh, așa cum stăteau și pe fața pământului, și a întins Domnul *mâna Lui cea tare*⁶⁴⁰ și a privit spre înălțimile cele de sus și în adâncimile de jos ale

⁶³⁵ Arie, întemeietorul ereziei ce susține că Fiul nu este deoființă cu Tatăl (ca. 250-336), condamnat la Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325); cf. *ODB* 1, p. 172.

⁶³⁶ Cf. Mt. 27, 65-66; 28, 11.

⁶³⁷ Apoc. 20, 11.

⁶³⁸ Cf. Ps. 32, 13; 88, 47.

⁶³⁹ Apoc. 20, 11.

⁶⁴⁰ Ps. 135, 12.

adâncului și iată, *cer nou și pământ nou*⁶⁴¹ și fața acestora era slăvită foarte. Căci la semnul Domnului, s-a schimbat de la stricăciune la nesticăciune și era *alb ca zăpada*⁶⁴². Și iată, toată tăria cerului s-a arătat și ea înnoită și nesticăcioasă, așa cum se vede soarele răsărind dimineața la orizont, încă neîmprăștiind razele sale. Și toate stelele au pierit de pe acest cer⁶⁴³, pe măsură ce sfinții luau locul stelelor și soare nu era pe el, fiindcă Răsăritul a răsărit⁶⁴⁴ tuturor *fiilor oamenilor*⁶⁴⁵, vreau să spun, *Soarele dreptății*⁶⁴⁶, Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos, Mântuitorul lumii. Și a privit iarăși la frumusețea feței noului pământ și la locul mării, unde erau adunate apele sărate mai înainte de înnoirea stihilor. Și iată, dintr-odată a țâșnit și a izvorât în locul apelor mării, *râul de foc*⁶⁴⁷ a cărui văpaie s-a aprins cu tărie, și ajungea până la tăria cerului, și ieșea mugind, împrășcând și inundând, până ce a acoperit toate marginile⁶⁴⁸ hotărâte lui.

5. După aceea, stând pe straja aceea înaltă, priveam cuprinși de *frică și cutremur*⁶⁴⁹. Și iată, a privit Domnul peste tot fiul omului care se afla pe fața pământului, și peste tot închinătorul la idoli, prin care au fost sluiți idoli cei deșeți și surzi, și peste tot fiul omului întru care cunoștința lui Dumnezeu nici nu a fost primită, nici nu a covârșit, și peste tot desfrânatul și adulterul, și peste toți ucigașii, și cei ce au jurat strâmb, și peste toți zgârciții, care au umblat în deșertăciunea lor și cu vicleșug în toate zilele vieții

⁶⁴¹ Is. 65, 17; Apoc. 21, 1.

⁶⁴² Mt. 28, 3; Apoc. 1, 14.

⁶⁴³ Cf. Apoc. 6, 13.

⁶⁴⁴ Cf. Lc. 1, 78.

⁶⁴⁵ Ps. 32, 13; 88, 47.

⁶⁴⁶ Mal. 3, 20; cf. Sfântul Atanasie cel Mare, *Testimonia et scriptura*, 64, PG 28.

⁶⁴⁷ Dan. 7, 10.

⁶⁴⁸ Cf. Ps. 23, 1.

⁶⁴⁹ I Cor. 2, 3.

lor, trăind o viață rea și împovărătoare, ca dobitoacele și necuvântătoarele. Și iată, o ceată înfricoșătoare de îngerii de foc a venit de la apus și a pus mâinile lor pe aceștia, și pe toți nelegiuiții, și păcătoșii, și necredincioșii pământului și, ținându-i pe aceștia înaintea tuturor îngerilor și oamenilor care încă așteptau să fie judecați, i-au aruncat pe ceilalți toți, unul câte unul, în marea aceea de foc până ce nu a mai rămas nici unul⁶⁵⁰. Iar ceata aceea care slujea poruncii lui Dumnezeu, după ce a săvârșit ceea ce i s-a poruncit de El, trecând, a stat cu evlavie și frică multă în rânduiala ei.

6. Și au rămas toți *fiii lui Israel*⁶⁵¹ de la Avraam, și Moise, și până la *sfârșitul veacurilor*⁶⁵², și toți cei de la venirea Domnului în trup, și creștinii născuți prin învățătura Sfinților Lui Apostoli, și toată sămânța lor până la sfârșit. Au rămas cei chemați din tot neamul și neamul la credința cea dreaptă și neprihănită a creștinilor și tot neamul lor până la sfârșit. Au rămas cei ce au cinstit Pronia cea de sus din tot neamul neamurilor de la Adam și până la iconomia cea după trup a Domnului, și Dumnezeului, și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și a dumnezeieștii Lui Veniri, care nu și-au plecat deloc *genunchiul idolilor*⁶⁵³. Aceștia toți care au rămas stăteau înaintea Dreptului Judecător, unii bucurându-se cu nemăsurată bucurie și străluciți cu negrăită slavă, iar alții plini de întristare și cuprinși de frică neasemănată și spaimă. Când nelegiuiții aceia și idolatrii erau duși în marea aceea de foc care ardea și clocotea, era plângere și jale și tânguire multă în mijlocul adunării lor, amarnică și îndurerată și înfricoșată foarte, încât însuși cerul și îngerii lui Dumnezeu se tânguiau de pierzania

⁶⁵⁰ Ios. 3, 16.

⁶⁵¹ Fc. 32, 32.

⁶⁵² Mt. 13, 40.

⁶⁵³ Rom. 11, 4.

acelora și veșnica lor osândă în nesuferitul și nesfârșitul foc al gheenei. Dar nu era cine să-i miluiască și să se îndure de ei. Iar ceilalți dintre cei rămași, cum s-a spus, văzându-i pe acești nelegiuiți și închinători la idoli împinși cu silă și aruncați înfricoșător în *gheena focului* aceluia nestins⁶⁵⁴ așa fără milă, se înfricoșau, amețind și tremurau văzând, mai ales că cei mai mulți dintre ei aveau un chip urâțit de faptele lor rușinoase și spurcate și înscrisul, cum s-a spus mai sus, notat pe fiecare dintre ei care arăta fie mântuirea lor, fie pierzania lor și că nu aveau nădejde de mântuire.

7. Când, așadar, cum s-a spus mai sus, au rămas cei ce au primit legea, ca să dea socoteală cum au ținut-o pe aceasta⁶⁵⁵, a privit Domnul la răsărit la oștirea Lui și a dat semn. Și iată, oștirile cele de la răsărit au trâmbițat cu înfricoșată trâmbiță și s-a făcut un loc al pregătirii de-a dreapta Judecătorului mare și înfricoșat foarte și oștirea lui Dumnezeu cea de la răsărit care a trâmbițat s-a împărășiat în toate cele patru margini ale pământului⁶⁵⁶ cu iuțimea fulgerului. Pe când voievozii lor trâmbițau în trâmbițe răsunătoare, ceilalți dintre ei, adică cei rânduiți la aceasta, cercetau și observau toată fața pământului, și acolo unde găseau pe cei ce aveau fețele strălucitoare și fulgerând nespusă bucurie și curata strălucire a dreptății, îmbrățișându-i și luându-i în chip slăvit în avântul aripilor lor, în cea mai mare și negrăită veselie, îi duceau pe ei în locurile strălucite, slăvite și gătite lor, cele de-a dreapta Judecătorului. Și apoi iarăși ieșeau de acolo, și se împărășiau pe toată fața pământului, și despărțeau pe aleșii lui Dumnezeu dintre cei ce s-au întinat pe ei înșiși în fărădelegi, și păcate, și în tot felul de fapte rușinoase și nelegiuite, și astfel fără de pocăință și-au

⁶⁵⁴ Mc. 9, 43.

⁶⁵⁵ Cf. II Tes. 1, 9.

⁶⁵⁶ Cf. Apoc. 7, 1. A se vedea *infra* IV, 17, 43.

cheltuit viața lor, și nu au ajuns să se curețe pe ei înșiși prin pocăință și mărturisire, și prin miluirea săracilor. Și îi duceau pe cei cu fețe strălucitoare cu cinste, și cu slavă, și cu multă îndrăznire de-a dreapta Domnului, acolo unde îi adunaseră⁶⁵⁷ și pe cei dintâi.

8. După ce toți aleșii lui Dumnezeu au fost adunați prin nori și prin văzduh de slăviții îngeri și au stat de-a dreapta Judecătorului, a privit Domnul spre miazănoapte și miazăzi și a făcut semn dumnezeieștilor oștiri de acolo. Și iată, două tabere de îngeri s-au dus iute ca fulgerul și au așezat de-a stânga Judecătorului pe toți fiii pământenilor rămași după plecarea dreptilor, lovindu-i și biciuindu-i foarte. I-au pus pe toți păcătoșii pământului de-a stânga Judecătorului: erau, prin mulțimea lor, mai presus de nisipul mării⁶⁵⁸ și pulberea pământului⁶⁵⁹. Din sămânța mântuitoare a Mântuitorului nostru Iisus Hristos, adică acelei semănate în toată lumea prin Sfânta Evanghelie, trei părți s-au pierdut⁶⁶⁰ sau mai bine zis, patru părți și numai una abia dacă s-a păstrat⁶⁶¹. Din sămânța Vechiului Testament, dintre mii și chiar zeci de mii abia unul s-a aflat desăvârșit în dreptate⁶⁶². Iar de la strămoșul Adam și până la dumnezeiescul părinte Avraam, ce să mai spun? Căci din douăzeci de mii sau și din patruzeci de mii, abia unul dacă s-a aflat mântuit întru desăvârșirea vieții celei bineplăcute lui Dumnezeu.

9. După ce acestea au fost săvârșite astfel și după ce oamenii au fost despărțiți, și duși, și așezați la locurile lor, se putea vedea

⁶⁵⁷ Cf. Mt. 6, 20.

⁶⁵⁸ Ier. 15, 8.

⁶⁵⁹ Is. 48, 19.

⁶⁶⁰ Cf. Mt. 13, 1-9; Lc. 8, 4-8.

⁶⁶¹ Cf. Pilde 11, 31 și I Pt. 4, 18.

⁶⁶² Cf. Evr. 12, 23.

asupra lor înfricoșată vedere. Cei de-a dreapta Judecătorului se vedeau strălucind cu lumină neasemănată și cu raze luminoase foarte strălucitoare, cei de-a stânga se vedeau posomorâți și străpunși. Privind de-a dreapta Lui, Domnul a văzut strălucirea Sfinților Lui Apostoli și, bucurându-Se de ei, zice cu glas mare și răsunător și cu față luminoasă și binevoitoare: „*Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, de moșteniți împărăția cea gătită vouă de la întemeierea lumii. Căci flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc, însetat am fost și Mi-ați dat să beau, străin am fost și M-ați primit, gol am fost și M-ați îmbrăcat, bolnav și Mi-ați slujit, în temniță și M-ați cercetat*⁶⁶³, în necazuri și felurite ispite am căzut⁶⁶⁴ și ați venit să Mă mângâiați⁶⁶⁵, și să Mă cercetați și prin toate chipurile bună-tății, prin dragostea față de aproapele vostru Mie Mi-ați slujit”. Dar răspunzând, dreptii I-au zis Lui: „Stăpâne Doamne Atotțiitorule, Făcătorul cerului și al pământului, *când Te-am văzut flămând și Ți-am dat să mănânci sau însetat și Ți-am dat să bei? Când Te-am văzut străin și Te-am primit sau gol și Te-am îmbrăcat? Când Te-am văzut în temniță și am venit la Tine? Sau bolnav și Te-am cercetat*⁶⁶⁶? Când Te-am văzut căzut în necazuri și ispite și am venit să Te mângâiem și să Te cercetăm? Răspunzând, Dreptul Acela Judecător zice lor, arătându-le lor cu degetul pe săraci cu mâna Lui dreaptă: *Fiindcă ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei mai mici, Mie Mi-ați făcut*⁶⁶⁷. Aceasta le-a lămurit-o Domnul, acestea zicând: „Nu am flămânzit să mănânc pâine, nici n-am însetat ca să beau, ci am flămânzit și însetat de mântuirea voastră pe care ați lucrat-o și Mi-ați adus-o Mie prin dragostea

⁶⁶³ Mt. 25, 34-36.

⁶⁶⁴ Cf. Iac. 1, 2.

⁶⁶⁵ Iov 2, 11.

⁶⁶⁶ Mt. 25, 37-39.

⁶⁶⁷ Mt. 25, 40.

față de cei împreună-robi cu voi și binefacerea cea pentru Mine. Căci *mâncarea și băutura Mea*, cum v-am spus mai dinainte, *este să fac voia Celui ce M-a trimis, și aceasta este voia Tatălui celui ce M-a trimis ca din toți pe care Mi i-a dat Mie să nu pierd pe nici unul, ci să-i înviez pe ei în ziua cea de apoi*⁶⁶⁸. Căci prin această lucrare ați venit la Mine, ați umplut inima Mea de bucurie, de desfătare și de veselie în binefacerile voastre, ale unora către alții. Căci mâncarea, și băutura, și îmbrăcămintea Mea, și toată odihna, cum s-a spus, este voia Tatălui Meu ca să se mântuiască toți *fiii oamenilor*⁶⁶⁹. Și fiindcă ați luptat fierbinte și cu sârguință pentru mântuirea voastră, ați împlinit toată dorirea Mea și voia Tatălui Meu. Căci cel care nu iartă datoria aproapelui, nici alunecarea lui nu va fi iertată, și cel ce nu dă altuia mângâiere, nici el nu va primi mângâiere”.

După ce a spus acestea și altele asemenea Dreptul Judecător către cei ce ședea de-a dreapta Lui, S-a întors și către cei de-a stânga și, privindu-i pe ei, înfricoșătorul Acela, și nemitarnicul, și singurul Judecător a văzut pe toți păcătoșii pământului că erau spurcați și întunecați până în sfârșit și S-a tulburat cu dreapta Lui mânie și urgie, scârbindu-Se de urâtenia lor⁶⁷⁰. Și răspunzându-le fără cruțare, a zis către ei: „Duceți-vă de la Mine, blestemăților lucrători ai fărădelegii⁶⁷¹, în focul cel veșnic gătit diavolului și îngerilor lui⁶⁷². Căci flămând am fost, nu de pâine stricăcioasă care se schimbă în nimic, căci *nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu*”⁶⁷³. Ci de mântuirea voastră pe care nu mi-ați adus-o Mie, am însetat să se mântuiască

⁶⁶⁸ In 6, 38-39.

⁶⁶⁹ Ps. 32, 13; 88, 47.

⁶⁷⁰ Cf. Rom. 1, 27.

⁶⁷¹ Cf. Ps. 6, 8.

⁶⁷² Mt. 25, 41.

⁶⁷³ Deut. 8, 3; Mt. 4, 4; Lc. 4, 4.

toți. Căci a noastră este voia, dar voi nu ați voit și nici o dorință nu ați avut să Mă adăpați cu apa pocăinței⁶⁷⁴. Străin am fost de cugetele și de simțirile voastre și nu M-ați primit prin adăpostirea străinilor în casa voastră. Gol și în temniță am fost pentru voi și nu M-ați cercetat prin răbdarea voastră cea după Dumnezeu în insultele ce veneau asupra voastră, și în batjocuri, și ispite, și ocări pentru Mine de la cei ce vă urau pe voi⁶⁷⁵, ci încă și mai mult ați întristat Duhul Meu prin hulele voastre. Bolnav am fost și în lipsa celor necesare, iar voi, desfătându-vă în fiecare zi și trăind în dez-mățuri, nu Mi-ați slujit Mie prin binefacerile către săraci și prin milostenie. În necaz eram, văzându-vă pe voi în fiecare zi făcând cele deșarte și, prin acestea, necăjindu-Mă, și nu ați vrut să vă pocăiți și prin străpungere și lacrimi să-Mi slujiți Mie, precum v-am binevestit vouă în pilde. Pentru aceasta, *duceți-vă de la Mine toți blestemații și păcătoșii*⁶⁷⁶ și cei ce până în sfârșit ați rămas nepocăiți, *în întunericul cel mai dinafară, acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților*⁶⁷⁷. Duceți-vă de la Mine, spurcaților și necuraților lucrători ai fărădelegii⁶⁷⁸ și moștenitori ai pierzaniei *în gheena focului celui veșnic*⁶⁷⁹. *Duceți-vă de la Mine, toți blestemații*⁶⁸⁰, și cei ce faceți rău în ascuns, și nemilostivilor, iubitori de cleveteli, cei pomenitori de rău, clevetitori, dobitocești și plini de toată necurația și fapta de rușine *în focul cel gătit vouă și nestins. Nu vă știu pe voi*⁶⁸¹. *Duceți-vă de la Mine*⁶⁸² și plecați în tartarul iadului,

⁶⁷⁴ Cf. Ps. 59, 3.

⁶⁷⁵ Cf. Ps. 43, 7, 10; Lc. 1, 71.

⁶⁷⁶ Mt. 25, 41.

⁶⁷⁷ Mt. 8, 12.

⁶⁷⁸ Cf. Ps. 6, 8.

⁶⁷⁹ Mt. 5, 22; 18, 9.

⁶⁸⁰ Mt. 25, 41.

⁶⁸¹ Mt. 25, 12.

⁶⁸² Mt. 25, 41.

voi toți cei trândavi, și nemilostivi, și cruzi, zgârciți, și cei fără milă, și cei nepocăiți. *Duceți-vă de la Mine*⁶⁸³ cei ce ați răpit cele ale fraților Mei, săracii, și care i-ați despuiat pe ei ca niște nesățui și cu nerușinare în poftele și desfrânările voastre, adunându-vă comori. *Duceți-vă de la Mine*⁶⁸⁴ toți necredincioșii, și nelegiuții, și dezământații, și desfrânații, și necurații, zgârciții și cei care nu ați mângâiat vreodată pe cineva, căci *nu vă știu pe voi*⁶⁸⁵. *Duceți-vă de la Mine*⁶⁸⁶ toți ucigașii, și adulterii, și sodomiții, și stricătorii dobitoacelor, și incestuoșii, și fermecătorii, și furii, și mincinoșii, și cei ce jură strâmb⁶⁸⁷, și tâlharii, și cei fărădelege. *Căci nu vă știu pe voi*⁶⁸⁸. *Duceți-vă de la Mine*⁶⁸⁹ toți desfrânații, și malahienii⁶⁹⁰, și bețivii, și toți iubitorii de argint, și mânioșii, și cei ce vă slăviți în deșert, mândrii și cântăreții din alăută, și lacomii, și vorbăreții, și cei ce în necurății și deșertăciune v-ați distrus întreaga viață și nu v-ați pocăit. *Nu vă știu pe voi*⁶⁹¹. Nu vă știu de unde sunteți, nu cunosc pe vreunul dintre voi. Pentru aceea, plecați departe de Mine toți *blestemaților*⁶⁹², spurcaților și rușinaților, căci *nu vă știu pe voi*⁶⁹³. *Duceți-vă deci în focul cel veșnic cel gătit diavolului și îngerilor lui*⁶⁹⁴, acolo este plângerea și scrâșnirea dinților⁶⁹⁵.

⁶⁸³ Mt. 25, 41.

⁶⁸⁴ Mt. 25, 41.

⁶⁸⁵ Mt. 25, 12.

⁶⁸⁶ Mt. 25, 41.

⁶⁸⁷ Cf. *infra* IV, 17, 29; V, 3.

⁶⁸⁸ Mt. 25, 12.

⁶⁸⁹ Mt. 25, 41.

⁶⁹⁰ Cf. I Cor. 6, 9.

⁶⁹¹ Mt. 25, 12.

⁶⁹² Mt. 25, 41.

⁶⁹³ Mt. 25, 12.

⁶⁹⁴ Mt. 25, 41.

⁶⁹⁵ Mt. 8, 12.

10. Atunci auzind această înfricoșată osândă, aceia care erau în părțile cele de-a stânga Judecătorului, *goi și descoperiți*⁶⁹⁶, stând plini de toată urâciunea, s-au tulburat, s-au cutremurat, cutremur i-a cuprins pe ei și, tânguindu-se cu amar, i-au răspuns Lui, zicând: „Judecătorule Care nu cauți la față și Făcătorule, și Creatorule al cerului, și al pământului, și a toată făptura văzută și nevăzută, Dumnezeuul nostru, când Te-am văzut flămând și nu Te-am hrănit, sau când Te-am văzut însetat și nu Ți-am dat să bei, sau când Te-am văzut gol și nu Te-am îmbrăcat, sau când Te-am văzut străin și nu Te-am primit în casa noastră? Când Te-am văzut bolnav și nu Ți-am slujit și nu Te-am cercetat, sau când Te-am văzut în temniță și nu am venit la Tine, sau când Te-am văzut în necaz sau în lipsa celor necesare și nu Ți-am slujit Ție⁶⁹⁷? Atunci Împăratul Acela Mare și Înfricoșat S-a tulburat asupra lor foarte, văzându-i îndreptățindu-se astfel înaintea Lui și, răspunzând cu mânie, a zis către ei, arătându-le lor pe unii dintre dreptii care ședea de-a dreapta Lui sau chiar și pe unii dintre păcătoșii care ședea de-a stânga: „*Întrucât nu ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei mai mici, nici Mie nu Mi-ați făcut*⁶⁹⁸. Vouă înșivă nu v-ați făcut nici un bine, nici Mie nu Mi-ați făcut. Pe voi înșivă nu v-ați iubit, nici pe Mine nu M-ați iubit. Dacă Mă iubeați pe Mine, ați fi iubit și pe aproapele vostru. Nu ați miluit pe sărman și pe sărac, nici pe Mine nu M-ați miluit. De aceea nici voi nu veți fi miluiți. Nu ați odihnit pe călătorul străin, nici pe Mine nu M-ați odihnit. Nu ați slujit pe străin și pe cel zdrobit cu inima⁶⁹⁹, nici pe Mine nu M-ați slujit niciodată. De aceea *nu*

⁶⁹⁶ Evr. 4, 13.

⁶⁹⁷ Cf. Mt. 25, 37-39, 44-45.

⁶⁹⁸ Mt. 25, 45.

⁶⁹⁹ Cf. Fapte 2, 37.